

#### 4. ZRADA / ZAJATIE KRISTA A JUDÁŠOV BOZK

(Matúš 26,47-56; Marek 14,43-52; Lukáš 22,47-53; Ján 18,1-12)

\*

Keď sa Ježiš pomodlil v Getsemanskej záhrade, priblížil sa Judáš a s ním veľký zástup s mečmi a kyjakmi od veľkňazov a starších (Matúš), zákonníkov (Marek), ako aj oddiel vojska a služobníkov s fakľami a inými svetlami a zbraňami (Ján). Ježiš im vyšiel oproti a spýtal sa, koho hľadajú. Oni odpovedali, že hľadajú Ježiša Nazaretského. Keď Kristus povedal, že je to on, odstúpili na krok a padli na zem (Ján). Opäť im potvrdil, že je to on a požiadal ich, aby jeho služobníci mohli odísť (Ján). Tu k nemu pristúpil Judáš, pobozkal ho (Matúš, Marek, Lukáš) a povedal: Zdravím ťa, Rabbi. Ježiš sa ho spýtal, prečo prišiel (Matúš) a opýtal sa ho, či bozkom zradca Syna človeka (Lukáš). Vtedy na neho položili ruky a zajali ho. Jeden z mužov, čo tam stáli (Marek), alebo Peter Šimon (Ján) vytasil meč (podľa Lukáša Kristus požiadal Petra, aby si meč zakúpil) a udrel sluhu najvyššieho kňaza a odťal mu pravé ucho. Volal sa Malchiáš (Ján). Ježiš prikázal Petrovi, aby meč schoval, lebo všetci, ktorí berú meč, mečom aj zahynú (r.64 bol apoštol Peter s'atý v Ríme) a nenaplní sa to, čo sa má stať (Matúš). Kristus sa dotkol ucha sluhu a uzdravil ho (Lukáš). Potom povedal najvyšším kňazom a starším, prečo ho zatýkajú ako zločinca, lebo keď kázal v synagóge, nikto na neho nevztiahol ruku. Vtedy Krista opustili všetci učeníci a utiekli (Matúš). Išiel za nimi mládenec, tradične stotožňovaný s apoštolom Markom (k jeho osobe pozri v Biblii 1Petra 5,13; Skutky 12,12; 12,25) oblečený do ľanového rúcha. I jeho chytili, ale on sa vyvliekol zo šiat a tiež utiekol (Marek). Potom vojaci a služobníci Ježiša zviazali (Ján) a odviedli. Iba Peter kráčal zďaleka za nimi (Lukáš).

Vo výtvarnom umení námet Zajatia Krista nasleduje po *Modlitbe na Olivovej hore* a zvyčajne je zobrazovaný ako jej doplnková scéna. V klasickom obrazovom type stojí uprostred výjavu Kristus s Judášom a zradný apoštol sa práve dotýka jeho tváre. Táto najčastejšia a najdôslednejšia verzia spája v sebe viaceré okamihy udalosti, ktoré sa v ranom stredoveku zobrazovali aj samostatne v minimalizovaných podobách: Judášov bozk, Zajatie Krista, Odvádzanie Krista, Peter s Malchiášom, Útek apoštolov (mozaiky chrámu S.Appolinare v Ravenne, 520-526). Umelci ranej renesancie niekedy zobrazujú obidve udalosti, Judášov bozk a klesajúcich vojakov, súčasne v rámci jedného výjavu. Kristus vždy stojí uprostred zástupu vojakov a zvyčajne sa pozerá dopredu. Judáš k nemu prichádza z boku, objíma ho a bozkáva na pery, čo vyznieva ako pripomienka bozkov bratskej lásky pri prvokresťanských agapách a dáva divákovi možnosť precítiť hĺbku zrady. Judáš má hrubé črty tváre a na rozdiel od Krista je bez svätožiary. Je trochu menší ako Kristus, a hoci sa tento zvyk odvodzuje zo spisu "Zjavenia" mystičky Brigity Švédskej (†1373), zobrazovanie rozdielnych výšok postáv vyjadrovalo skôr hierarchickú kompozíciu, ktorá vyžadovala, aby postavy sväte a výnimočné zaujímali výškou aj umiestnením na obrazovej ploche miesto, ktoré priťahovalo najväčšiu pozornosť diváka. Od čias talianskeho umelca ranej renesancie Giotta di Bondone (†1337) Krista a Judáša maľovali tiež z profilu. V prípade Krista to bolo odvážne kompozičné riešenie, lebo profil stredoveká symbolika stále ešte vnímala ako stratu tváre (nedostatok charakteru). Hlavné postavy príbehu obklopujú ozbrojení vojaci a ich vodca prehadzuje cez

Krista povraz. Zatiaľ čo v minimalizovaných záberoch raného stredoveku skupinku tvoria dvaja-traja vojaci, v neskorom stredoveku ich počet narastá a sú typologicky rozlišovaní. Okrem rímskych vojakov je to stráž a služobníci veľkňaza. Bohatšia je výzbroj mužov, k mečom a paliciam pribudli halapartne, kopije, lampáše a fakle, hoci v podobe nočnej scény sa výjav vyskytuje iba ojedinele v zaalpskej renesancii a baroku (nemecký maliar Albrecht Altdorfer, †1538). Niekedy sa objavuje Zajatie ako odvádzanie Krista a vtedy sa Judáš po bozku odvracia, odchádza a drábi už zajatca bijú, trhajú mu vlasy a za povraz ho tiahnu do domu veľkňaza Kaifáša (oltár Narodenia, Bardejov, 1500). Od 10.storočia scénu takmer vždy sprevádza doplnková epizóda s veľkňazovým sluhom. Tento samovoľný výbuch vzbury je zobrazovaný rôznym spôsobom. Na niektorých obrazoch Peter odsekáva Malchiášovi ucho takmer obradným spôsobom, v neskorších dielach sa objavuje realistické stvárnenie zápasu a Peter s Malchiášom sa bijú na zemi. Inokedy je zachytené následné uzdravenie sluhovho ucha (tento zázrak zaznamenáva zo synoptikov iba Lukáš). Iba výnimočne sa výjav stáva ústrednou témou a potom Zajatie preberá úlohu doplnku v pozadí (dóm v Naumburgu, 1250-1260). Nech bola scéna zápasu akokoľvek doplnková, ucho a meč boli zaradené medzi *nástroje utrpenia* (pozri Christologický cyklus I.). Útek apoštolov umelci zobrazovali iba zriedkavo (taliansky maliar Duccio, 1319). Častejšie maľovali ako sprievodnú scénu útek nahého mládenca (Albrecht Dürer, 1528). Umelci zobrazovali mládenca väčšinou oblečeného do spodnej bielizne (španielsky neskororenesančný maliar El Greco, 1614).

V prípade, že sa maliar výjavu riadil Jánovým textom, ojedinele sa objavuje ešte iný typ Zajatia: Kristus stojí uprostred padlých vojakov. Takto namaloval kompozíciu iluminátor Augustínovho kódexu (okolo r.600), ale napríklad aj taliansky maliar ranej renesancie Fra Angelico (1455). Obaja však pridávajú navyše postavu bozkávajúceho Judáša a tak miešajú základné obrazové typy.

**Starozákonnými predobrazmi Judášovej zrady** sú námety: a) Kain zabíja Ábela (Genezis 4,1-8). Kain, ktorého obeť Boh odmietol, sa vzbúril proti Bohu. Odmietal prijať Božie rozhodnutie a závidel Ábelovi Božiu priazeň. Zavolať svojho brata na pole (záhrada Getsemane) a tam ho (zákerne ako Judáš Ježiša Krista) zabil. b) Jóab zabíja Abnéra (2Samuelova 3,20-27). Jóab, jeden z veliteľov Dávidovej armády (vzťah majstra a učeníka) zákerne zabil Abnéra, lebo žiarlil na priazeň, ktorú mu kráľ prejavoval. Hoci Dávid žiadal za Abnérom, odpustil Jóabovi (Ježiš vie o Judášovom predurčení k zrade), lebo bol schopný veliteľ. Z ďalších kapitol však vyplýva, že Jóab bol krutý a úskočný človek. c) Jeremiášov plač nad spustošením Jeruzalema \*Chaldejmi (Nárek/Jeremiášov plač 1,1-12). Prorok zosobňuje mesto Jeruzalem, ktoré ovdovelo, lebo ho opustil Boh. Boh ho vydal do rúk nepriateľov, tí ho ponížili, pokorili a spúťali...

\*

**Judáš.** V zoznamoch apoštolov sa Judášovo meno uvádza vždy ako posledné a zvyčajne s nepriaznivou charakteristikou (Marek 3,19; Matúš 10,4; Lukáš 6,16). Evanjelisti k menu Judáš (gr. Ioudas, hebr. Juda, čo je podľa niektorých lingvistov o meno krajiny, nie osoby, podľa iných archaický tvar mena s významom "patriaci Bohu") pripájajú prídomek Iškariotský. Ján (6,71; 13,2-26) pridáva aj meno Šimon, ktorý bol údajne jeho otcom. Tieto

doplňujúce údaje môžu znamenať, že aj slovo iskariot/ iškariotský bolo odvodeninou z hebrejského `iš qerijót - muž z Kerijótu. Podľa historikov ležal Kerijót v Moabe na východ od Mŕtveho mora, podľa iných išlo o Kerijót-chesrónem (hebr. ohradené mestá), územie kmeňa Júdu, ležiace 19km od Hebronu a takmer 50km od Jeruzalema. Tieto vysvetlenia sa zdajú prijateľnejšie ako názor, že iskariot pochádza z poamejčeného slova sikarios (z lat. sica - krátka, zahnutá dýka). Faktom však je, že Židia s obľubou komolili mená, takže zmena slova sikarios na iskarios nie je vylúčená. Sikariovia boli galilejskými povstalcami a vyznávali tie isté ideály ako jeruzalemskí zéloti (hebr. kana'im - horlivci) z čias rímskeho prokurátora Felixa (vláda 52-60 po Kr.). Sikariovia sa do histórie sa zapísali obranou pevnosti Masada po roku 70. Sikariovia i zéloti sa usilovali bolo dosiahnutie úplnej náboženskej i politickej slobody pre Židov. Niektorí bádatelia sa bez vážnejších podkladov domnievajú, že Judáš mohol byť stúpencom tohto radikálneho mesianistického a politicko-sociálneho hnutia, podobne ako ďalší Ježišov učeník, Šimon Zélotský (Lukáš 6,15). Na základe týchto hypotéz uvažujú o možných pohnútkach Judášovho činu alebo o myšlienkovvej blízkosti ježišovského a sikariovsko- zélotského hnutia.

V skupine apoštolov zastával Judáš funkciu pokladníka (Ján 13,29), pričom na inom mieste ho Ján označuje za zlodeja (12,6), lebo spreneveroval peniaze apoštolského spoločenstva. Judáš odsudzoval správanie ženy (Marek), Márie Magdalény (Ján), ktorá Kristovi drahocenným olejom pomazala nohy (Ján 12,3-5) alebo hlavu (Marek 14,6). Príbeh Pomazanie Krista v Betánii chce zdôrazniť Judášovu lakomosť, ktorá mu bránila oceniť ušľachtilosť ženinho gesta, lebo myslel iba na obohatenie apoštolskej pokladnice, čiže svoje vlastné. Skutočný dôvod nespokojnosti zakrýval pripomienkou, že peniaze za olej, Judáš ho odhadol na tristo denárov, sa mohli rozdať chudobným, ale príbeh nakoniec vyznieva tak, že Judáš bol nielen lakomec, ale aj pokrytec. Bezprostredne po príhode v Betánii odchádza Judáš za veľkňazmi a zrádza Ježiša (Matúš 26,14-16; Marek 14,10; Lukáš 22,3-6).

Marek zaznamenáva iba samotnú zradu a dodáva, že kňazi sľúbili Judášovi peniaze. Matúš upresňuje ich množstvo, pričom podstatný a symbolický zároveň je fakt, že tridsať strieborných šekelov predstavovalo cenu otroka. Lukáš zdôrazňuje okamih, keď do zradcu vstúpil satan a podnietil ho k hriechu. Synoptici sa zhodujú, že Judáš čakal na vhodnú príležitosť, keď pritom nebude zástup priaznivcov, aby mohol nepriateľom lestou a potajomky vydať Mesiáša. Príležitosť sa naskytla toho pred sabbatového večera, keď sa Ježiš zúčastnil spoločného jedla. V Markovom podaní, keď Ježiš počas Poslednej večere ohlásil zradu, Judáša neoznačil a zdá sa, že ohľadom zradcovej totožnosti panoval určitý zmätok. Rozhovor v Matúšovi (26,25) vyznieva tak, že sa viedol pošepky. Evanjelista Ján stojí pri zrode tradície, že na otázku apoštola Jána, Kristus odpovedal veľkonočnou skyvou chleba, ktorú podal zradcovi: Je to ten, komu podám namočenú skyvu. Potom Judáš odchádza do noci, aby uskutočnil vopred pripravený plán. Privádza žoldnierov do Getsemane a tu počas modlitby dáva znamenie, ktoré bolo pre všetkých kresťanov prejavom veľkej hanebnosti. Nie prstom alebo iným spôsobom, ale bozkom ukazuje na Spasiteľa (Marek 14,44). Posledné chvíle svojho života prežíval Judáš veľmi trýznivo. O mučivých výčitkách svedomia a následnej samovraždy hovorí iba Matúš (27,3-10). Z jeho podania prirodzene vyplýva otázka, aká bola Judášova skutočná povaha. Evanjelisti zdôrazňujú Judášovu predurčenosť k budúcej

zrade, hovoria o Ježišom vedomí, že Judáš je synom zavrnutia, tým, ktorý nedôjde spasenia (Ján 17,12). Z tohto pohľadu sa zdá, že nemá zmysel rozoberať ďalej apoštolovo správanie, lebo bol iba nástrojom osudu. S týmto neuspokojivým záverom polemizujú biblisti aj samotní evanjelisti. Hovoria o Judášovej láske k peniazom, žiarlivosti na ostatných apoštolov, o strachu z nevyhnutných dôsledkov Kristovej služby na osud apoštolov. Alebo naopak jeho čin vysvetľujú ako prejav nadšeného odhodlania prinútiť Ježiša, aby sa konečne verejne vyhlásil za Mesiáša a Božieho Syna a izraelské veci sa pohli dopredu. Uvádzajú aj Judášovu roztrpčenosť, pomstyčtivosť a zášť zo sklamaných svetských nádejí. Pri všetkých týchto a podobných úvahách sa cirkev drží troch zásad: 1. Ježiš úprimne povolal Judáša k službe a videl v ňom svojho možného nasledovníka a učeníka. Tento fakt vychádza z Ježišovho charakteru aj z jeho opakovaných napomenutí smerovaných k Judášovi. 2. To, že Ježiš vopred Judáša poznal, neznamenalo, že bol predurčený stať sa zradcom, čiže je spochybňovaná hĺbka predurčenia. 3. Judáš sa nikdy naozaj nestotožnil s Kristovým učením, nechápal ho, a preto zostal synom zavrnutia bez nároku na spasenie. Judáš Ježiša vždy oslovoval ako Rabbiho/Majstra (Matúš 26,25), nikdy ako Pána, vteleného Boha a Spasiteľa. Evanjeliové vyprávania opúšťa Judáš ako zatratený muž, ktorý si svoj údel vybral a Boh jeho vlastnú voľbu potvrdil.

Vo výjave Poslednej večere je Judáš zvyčajne zobrazovaný s odvrátenou alebo tmavou a odpudivou tvárou, s tmavými vlasmi a bradou, alebo s vlasmi ryšavými na zdôraznenie odlišnosti a znamenie hriechu. Máva špinavožlté rúcho, lebo v stredoveku žltá farba symbolizovala zlú povesť, zmar a chorobu (žltá farba hnisu). Ak stredoveké umenie zdôrazňuje jeho židovský pôvod (Judáš > Júda > Žid), má na hlave žltý špicatý klobúk. Judášovým atribútom bol mešec, niekedy diabol sediaci na jeho ramene a šepkajúci mu do ucha satanove slová. Takéto spojenie je možné chápať ako protiklad k holubici na ramene svätcov, ktorá sprostredkováva Božiu vôľu. Niekedy do jeho úst vlieta červený vtáčik (diabol), náprotivok bielej holubice (Duch Boží). Niekedy v scéne spoločnej večere sedí pri Judášovi pes, čo je rôzne vysvetľované. Judáš nikdy nie je zobrazovaný čelne, ale vždy z profilu, polovičného profilu, čo v stredovekej symbolike mohlo naznačovať morálne odsúdenie zobrazovaného (opakom boli renesančné portréty, ktoré objavili zaujímavosť a čitateľnosť rôznych stupňov profilu a umelci ich používali na vyjadrenie krásy a charakteru ľudského objektu). Ak majú apoštolovia svätožiary, Judášova je čierna.

V ikonografii hrá významnú úlohu aj zasadací poriadok počas spoločnej večere, ktorý divákovi napovedá o Judášovom postavení v apoštolskom spoločenstve. Bol posledným medzi nimi, a preto sa jeho sedadlo nachádzalo oproti Kristovi, na najnižšom mieste. Tu podľa antickej tradície sedeli najmenej vážené osoby. Na obraze Poslednej večere slovenského maliara Gejzu Angyela (1956), umiestneného v mošovskom evanjelickom kostole, zamračený Judáš sedí stiesnený zhlukom ostatných postáv a nechtiac poráža soľničku. Ide o autorovu narážku na Ježišove slová určené apoštolom: Vy ste soľ zeme (Matúš 5,13). Tento kompozične nenápadný prvok Judáša vyčleňuje z apoštolského spoločenstva a prezrádza. V motíve *Umývania nôh* je Judáš stotožňovaný s postavou muža, ktorý si zaväzuje sandál, zatiaľ čo ostatní ešte len čakajú na rituál očisty. Aj tu Tizian podsúva divákovi hodnotenie Judáša ako človeka citižiadostivého, ktorý vždy chcel byť prvý. V

nasledujúcich scénach Zrady sa objavuje, ako kľáčí alebo stojí v chráme pred Kaifášom, odhadzuje peniaze, zatiaľ čo veľkňaz pohrdlivo odmieta jeho oneskorenú kajúcnosť. Judášovu smrť zobrazuje umenie ranej renesancie ako smrť obesením na strome. Telo má otvorené a vidieť vnútornosti. Toto zobrazenie sa neopiera o evanjeliá, ale o Skutky apoštolov (1,18-19). V stredovekých výjavoch *pekla* z 12.-13.storočia sa Judáš objavuje v satanovom pažeráku ako prostredný v skupine hriešnikov. Na karpatských ikonách 17.-18.storočia sa ocitá v bruchu samotného Leviatana.

Svoju verziu osudov Judáša prinášajú legendy. Zlatá legenda z 13.storočia uvádza, že v Jeruzaleme žil muž menom Rúben, zvaný Šimon, z kmeňa Dan (cirkevný otec Hieronymus uvádza kmeň Isachar). V noci mala Rúbenova manželka Cyborea sen, že porodí hriešneho syna. Keď sa dieťa narodilo, vložili rodičia dieťa do košíka a ten vhodili do mora. Košík vyplával u ostrova Iškariot a Judáš teda dostal meno Iškariotský. Kráľovná prijala dieťa za svoje, ale po čase sa jej narodil vlastný syn. Judáš naňho žiarlil a tajne ho zabil. Potom utiekol do Jeruzalema a dal sa do služieb Piláta, ktorý poslal Judáša do Rúbenovej záhrady. Tam sa naplnil veštecký sen druhýkrát. Judáša pri krádeži jabĺčok pristihol vlastný otec a Judáš ho zabil. Potom sa oženil so svojou matkou. Keď to zistil, prosil si radu u Ježiša Krista. Ten z neho urobil svojho učeníka. Judáš zradil tretíkrát. Napriek oficiálnemu postoju cirkvi badať v niektorých ľudových legendách zrejmu ľútosť nad Judášovým osudom. Sem patria aj úvahy, že Judáš bol k svojmu činu predurčený, svojím skutkom Kristovi vlastne umožnil smrť na kríži a tým aj vykúpenie ľudstva. Preto niektoré sekty v 3.-4.storočí (kainiti, ofiti, naasejci) uctievali Judáša ako svätca. Zobrazenia blízke tejto tradícii predstavujú Judáša ako zbožného muža (oltár Jörga Ratgeba, *Posledná večera*, 1508). Iným sa jednoducho priechilo pomyslenie na nezvratný osud a smrť bez možnosti spasenia, alebo hľadali nejaký iný dôvod pre svoj súcit so zúfalým zradcom a snažili sa uľahčiť mu beznádejnú situáciu. Autori stredovekých legiend si vybájili niekoľko variantov Judášovho osudu. Jeden z nich predkladá *Navigatio Sancti Brandani*, kniha opisujúca dobrodružstvá historickej postavy, írskeho moreplavca Brendana, opáta z Clonfertu ( 575). Knihu napísal istý írsky mních v 9.-10.storočí. Jej hrdina a cestovateľ Brendan sa dostal až k legendárnym Ostrovom blažených nachádzajúcim sa kdesi v Atlantickom oceáne. K opisom ostrovov autor pripája zmienku o Judášovi, ktorý raz za rok dostáva priepustku z pekla. Vtedy navštívi jeden z ostrovov a na chvíľu sa môže ochladiť od pekelného ohňa. Je to odmena za to, že Judáš raz (stredoveká legenda) daroval jednému bedárovi ľanové plátno. V inej írskej legende všetkými opustený tulák Judáš musí naveky kráčať krajom. Jeho tvár možno zazrie ten, kto sa na Štedrý večer pozrie do zrkadla. V pozadí stále živého vianočného príbehu je možno legenda z 13.storočia o večnom Židovi Ahasverovi (pozri kapitola *Kristus pred Annášom a Kaifášom*).

Postava Judáša sa objavila vo veľkonočných hrách (pozri *pašiové hry*) a ľudových zvykoch. V 16.-17.storočí Judáša pripomínal ľudový zvyk zhotovovať z obhoreného dreva posväteného veľkonočným ohňom Judášove krížiky, ktoré sa počas Veľkej noci zapichovali do polí ako ochrana pred nepriazňou počasia. Pripomienkou Judáša boli ešte v 19.storočí judášky, veľkonočné obradné pečivo z kysnutého cesta. Malo tvar pampúcha a ešte pred pečením sa jeho povrch niekoľkokrát prepichol vidličkou alebo nožom. Niekedy mali judášky tvar stočeného povrazu pripomínajúceho slučku, na ktorej sa Judáš obesil. Judášky sa jedli

pokvapkané medom a med konzumovaný na Zelený štvrtok podľa ľudovej viery chránil pred hadím uštipnutím, bodnutím osy a akoukoľvek inou otravou. Ďalšou pripomienkou Judáša je veľký veľkonočný rapkáč - jedno alebo dvojkolesový tragač s vyrezávanou drevenou figúrkou Judáša pomalovanou pestrými farbami (pozri heslo *Ukrižovanie*). Rapkanie rapkáčov, ktoré nahrádzalo zvonenie na Veľký piatok, bolo sprevádzané chlapčenským spevom, väčšinou o Judášovej zrade.

V Čechách bol zvyk tzv. naháňania Judáša, ktorý sa stal súčasťou liturgického obradu na Zelený štvrtok. Po jeho skončení chodili koledníci po dedine a spievali o tom, ako Judáš zradil Krista. Niekedy v okamihu, keď začal kňaz omšu slúžiť, vybehol z kostola chlapec prezlečený za Judáša a ostatné deti ho s rapkáčmi naháňali. Alebo z kostola vybehli všetci chlapi naraz a Judáša predstavoval najrýchlejší z nich. Za Judáša boli vyberaní najmä chlapi s ryšavými vlasmi. Zvyk prežíval až do počiatku 20. storočia. Niekedy Judáša naháňali aj na Veľký piatok alebo Bielu sobotu, konali sa nad ním súdy, alebo bol ťahaný na dlhej reťazi od domu k domu. Figuríny Judáša vyrobené zo slamy sa obradne topili, vešali, zhadzovali z kostolných veží alebo sa na Zelený štvrtok pálili. Oheň, zapáľovaný na Veľkonočnú nedeľu pred dverami chrámov (spaľovali v ňom odpad z chrámu, ktorý nemohol byť inak odstránený), sa volal Judášov oheň alebo Judášovo drevo a spájal sa s množstvom povier.

Ďalším zvykom bolo pálenie tzv. Judášovej brady na Bielu sobotu. Na kazateľniciach sa upevňovala dlhá tyč omotaná kúdeľou, ktorá sa zapálila ešte pred zapálením *paškálu*. Kňaz ju ukazoval veriacim ako pripomienku pomínelosti života v porovnaní s večnosťou kráľovstva nebeského. Obrad sa dodržiaval v Čechách ešte v baroku.

Podľa niektorých vysvetlení podľa Judáša bola pomenovaná Škaredá streda (streda pašiového týždňa), lebo sa Judáš vtedy na Ježiša škaredil, mračil. Táto interpretácia zrejme naráža na príbeh *Ježiša v dome farizeja Šimona* (Matúš 26,6-13), hoci ten sa v skutočnosti stal ešte v sobotu pred pašiovým týždňom, ako vyplýva z Jána (12,12). Bezprostredne pred udalosť *Zrady* ho Matúš a Marek vložili z tematických príčin, lebo sa v ňom spomína Ježišov pohreb.

S Judášom si spojili naši predkovia jelšu; na nej sa mal zradca obesiť a dodnes sa jej listy chvejú od hanby.

\*

**Bozk** mal odjakživa význam, ktorý presahoval svetskú, zmyslovú a zmyselnú oblasť. Podľa mytológov snáď bolo účelom pobozkania magické prenášanie sily. Bozk bol zrejme chápaný ako vdýchnutie duše prebývajúcej v dychu, preto bol tiež spájaný s predstavou dávania života. Tejto mystickej predstave zodpovedá výklad Piesne Šalamúnovej (1,2) v kabalistickej knihe \*Zohar, datovanej do 2. pol. 13. storočia. Bozk vysvetľuje ako mystické spojenie dychu s dychom, ducha s duchom. V rovnakom zmysle chápala rabínska tradícia smrť niektorých výnimočných (spravodlivých) osobností (Mojžiš, Eliáš). Ich smrť vykladala ako extázu, spôsobenú bozkom Božím. Táto duchovná interpretácia sa opakuje vo výkladoch stredovekých cirkevných otcov, keď hovoria o Duchu svätom, ktorý vzchádza z bozku, duchovného dotyku Boha Otca a Syna božieho. Stredoveká predstava inkarnácie, vtelenia boha v človeka, je bozkom Logu božieho a ľudskej prirodzenosti. Rovnaký mystický obsah

má príbeh o Panne Márii počatej z bozku Jáchyma a Anny pod oblúkom Zlatej brány v Jeruzaleme.

Svoju úlohu pri zvyku bozkania (bozk na čelo, ústa, hrud', ruky, nohy) hrala nepochybne potreba združovania, vyjadrenie úcty (pobozkanie ruky, ak to nebolo možné pre zachovanie odstupu /žobráci/ tak pobozkanie rúcha), podrobenia a pokory (pobozkanie nohy). Bozkávanie nohy bolo zvláštnym prejavom bezvýhradnej úcty a podriadenosti. Žalm (2,11) prikazuje veriacim: Slúžte Bohu s bážňou a s chvením mu bozkávajte nohy. Nohy sa bozkávali starovekým vladárom Babylonie, Egypta a Ríma. Bozkávanie nôh pápežovi na znamenie najhlbšej úcty pochádza z rímsko-byzantského cisárskeho ceremoniálu. Náhradou za bozkávanie nôh, za bozk na ústa a na tvár stalo bozkávanie ruky.

Bozk bol súčasťou iniciačného obradu (prorok Samuel pobozkal mladého Saula a tým ho ustanovil prvým kráľom Izraela a súčasne mu tým prejavil svoju úctu; 1Samuelova 10,1).

Bozk bol súčasťou liturgie: v starovekých kultoch sakrálné bozkávanie chrámového prahu určené oltáru a obrazu/soche božstva, v islame bozkávanie čierneho kameňa svätyne Kaaby, ktorým vrcholí púť do Mekky, v kresťanskom kulte bozkávanie platničky, krucifixu, Biblie, ikony, liturgického rúcha. Bozkávanie oltára ako symbolu Krista v priebehu omše je doložené od 4.storočia. Často sa bozkávanie oltára spájalo s úctou k ostatkom mučeníkov a svätcov, ktoré boli uložené (zapečatené) v oltári, od karolínskych čias v kamennej \*menze, oltárnom podstavci. Bozkávanie ostatkov svätcov bolo prejavom úcty, ale aj duchovným spojením s nimi. Bozkom sochy svätca sa prosilo o jeho ochranu. Pobozkaním ornátu vyjadruje kňaz úctu ku kresťanskému učeniu. Pobozkanie, ktoré sa uplatňuje v liturgii, je symbolom nadprirodzenej lásky. V obradoch krstu a birmovky je znamením prijatia do kresťanského bratstva. Na bozk ako prostriedok združovania a upevňovania vzťahov v kresťanskom spoločenstve myslel apoštol Pavol, keď napomínal mladé kresťanské zbory: Pozdravujte sa navzájom svätým pobozkaním (Židom 16,16; 1Korinským 16,20). Rovnakou výzvou končí Prvý list apoštola Petra (5,14): Pozdravujte sa vospolok bozkom lásky. Bozkom sa lúči Pavol s efezským zborom (Skutky 20,37). Počas prvokresťanskej agapé sa kresťania bozkávali bozkami lásky. Dodnes sú v niektorých kresťanských kruhoch praktikované bozky bratstva a pokoja. Znakom bratskej lásky bolo objatie, ktoré nasledovalo po liturgickom speve Agnus Dei, pričom kňaz prehovoril k diakonovi: Boh s tebou (lat. Pax tecum/ dnešný slovenský variant je Pokoj a bratská láska nech je medzi vami). Rovnakého typu sú veľkonočné bozky pravoslávnych veriacich. V niektorých krajinách sa pozdrav, pobozkanie pokoja, odovzdávalo pomocou pacifikálu (kríža alebo platničky s ostatkami) ďalej členom kresťanskej obce, ktorí sa zúčastnili obradu. Na znamenie úcty sa bozkávali sa relikvie, zástavy, zbrane, zakrvavené rúcha mučeníkov, mučiace nástroje, predmety, s ktorými boli spájané zázraky, predmety na zachovanie stopy (bozkávanie dverí pri odchode z domova).

Bozk v svetskom živote mal aj právnu platnosť: pri svadobnom obrade bozk na ústa medzi mužom a ženou, bozk na ústa alebo tvár spojený medzi mužmi, napríklad panovníkmi (spojený s objatím) bol znamením rovnosti. Ak nebolo možné priame pobozkanie, aby bol udržaný spoločenský odstup, bozkávalo sa rúcho alebo sa bozk posielal rukou (vždy pravou). Bozk milovanej osobe mohol byť prenesený listom, šperkom, šatkou, amuletom.

Pod vplyvom Peržanov sa v Európe rozšírilo bozkanie na tvár ako bežný pozdrav; rozmohol sa natoľko, že cisár Tiberius ( 37) zakázal toto tzv. denné bozkávanie, ktoré sa stalo predmetom irónie, podobne ako bozkávanie ruky (aj v jeho symbolickej podobe vyjadrenej slovnou frázou) v novoveku v čase republiky.

Bozk, ktorý je sám o sebe prejavom náklonnosti a oddanosti, bol zneužitý Judášom Iškariotským a stal sa znamením zrady, judášskym bozkom. Avšak povestný Judášov bozk, ktorý kresťania hodnotia ako prejav cynizmu, sa racionalisticky zameraní biblisti usilujú vysvetliť tradíciou, podľa ktorej sa na Krista veľmi podobal apoštol Jakub Mladší. Preto sa Judáš snažil zabezpečiť pred možným omylom čo najtesnejším kontaktom s Ježišom. Tým mohlo byť objatie a bozk.

Bozk sa hojne objavuje aj v mystickom vyjadrovaní. V eschatologickom videní sa obracia priazeň Boha k jeho ľudu, stretáva sa milosrdenstvo a vernosť a spravodlivosť

s pokojom sa bozkávajú (Žalm 85,11). Opát Bernard de Clairvaux ( 1153), jedna z veľkých a vplyvných osobností svojej doby, poradca pápežov a kniežat, povedal, že veriaci chce nebeského ženicha (Krista) nielen vidieť, ale aj pobožkať.

**Názvy: Zajatie Krista, tal. Arresto di Cristo, nem. Gefangnahme Christi, angl. Arrest of Christ.**